

Θεατρική Αγωγή : Μια πρόταση αξιολόγησης του σχολικού εγχειριδίου Θεατρικής Αγωγής των Ε' και ΣΤ' τάξεων στο πλαίσιο της Πράξης : «Νεο Σχολείο - Νέο πρόγραμμα σπουδών»

Dr., MA, Χρίστος Πατσάλης

1. Εισαγωγή

Το παρόν κείμενο , αποτελεί πρόταση για αξιολόγηση του βιβλίου της Θεατρικής Αγωγής των Ε' και ΣΤ' τάξεων Π.Ε., και συντάχτηκε με βάση κριτήρια, που αφορούν την αποτίμηση κεντρικών διαστάσεων του σχολικού εγχειριδίου . Έλαβαν ,δε αυτά, τη μορφή εξειδικευμένων ερωτημάτων, τα οποία προσιδιάζουν στον προσανατολισμό και τη φύση του Νέου Προγράμματος Σπουδών.

Στο επίκεντρο της αξιολογικής διαδικασίας τίθεται ο βαθμός επίτευξης των γενικών σκοπών του μαθήματος και των ειδικών στόχων του Προγράμματος Σπουδών , χωρίς να παραβλέπεται το περιεχόμενο , η διδακτική μεθοδολογία και η ποιότητα της παιδαγωγικής αλληλεπίδρασης, που προκαλείται από την εφαρμογή – χρήση του εν λόγω εγχειριδίου μέσα στην τάξη . Στόχος η βελτίωση του βιβλίου , ύστερα από τον εντοπισμό των ενδεχόμενων ελλείψεων ή αδυναμιών .

2.Συνάπτεται η αξιολογική διαδικασία που εφαρμόζεται στο βιβλίο του μαθητή, ως προς την περιεκτικότητα και τις τεχνικές, με το «πλαίσιο αρχών» του Ν.Π.Σ.;

Η αξιολόγηση του μαθητή , που έχει στο εγχειρίδιο πολυδιάστατο χαρακτήρα, είναι συμβατή με το «πλαίσιο αρχών» του Ν.Π.Σ..

Αξιοποιούνται τεχνικές όπως η αντιστοίχιση και το ερωτηματολόγιο με κλειστού τύπου ερωτήσεις ¹, ενώ, όπως φαίνεται από τη δομή του βιβλίου, αφιερώνεται χρόνος για διάλογο με τους μαθητές. Η διαδικασία αυτή είναι σημαντική γιατί αντιπροσωπεύει ένα μέρος της διαμορφωτικής αξιολόγησης, τα αποτελέσματα της οποίας αξιοποιούμενα καταλλήλως στη διδακτική πράξη, μπορούν να οδηγήσουν στη βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας και περεταίρω σε καλύτερο μαθησιακό αποτέλεσμα. Εμπλεκόμενοι οι μαθητές, μέσω της συζήτησης, στην αυτοαξιολόγηση τους, λαμβάνουν μηνύματα και ώθηση για αυτοβελτίωση σε όλα τα επίπεδα.

Χρήσιμη θα φαινόταν η αξιοποίηση ενίοτε του χάρτη εννοιών για τον ίδιο σκοπό. Ο χάρτης εννοιών ως εργαλείο αποτίμησης εκτός από το ότι εμπλέκει τους μαθητές σε μια ευχάριστη αξιολογική δραστηριότητα , τους δίνει επιπλέον τη δυνατότητα για νοηματική μάθηση .

¹ Εκτός από τις κλειστού τύπου ερωτήσεις, το ερωτηματολόγιο ενδείνεται να περιλαμβάνει και ανοιχτές ερωτήσεις. Τα ερωτήματα να διατυπώνονται με ρήματα που δηλώνουν μετρησιμότητα και να βρίσκονται σε ευθεία ανταπόκριση με τους στόχους της κάθε ενότητας .

3. Είναι προσαρμοσμένο το μαθησιακό υλικό του σχολικού βιβλίου στους χρονικούς περιορισμούς που επιβάλλει το Ν.Π.Σ μέσω του ωρολογίου προγράμματος ;

Το Ν.Π.Σ. προτείνει η ύλη της ΘΑΓ να προσπελαστεί σε 44 διδακτικές ώρες χωρίς να αναφέρει αν κατανέμονται αυτές μισές στην Ε΄ και μισές στην Στ΄ τάξη ή 44 για κάθε τάξη. Σύμφωνα με το σχολικό ημερολόγιο οι ημέρες λειτουργίας του σχολείου καθ΄ όλη της χρονιάς είναι 175 και από αυτές μαθήματα γίνονται τις 167 .

Οι ημέρες αυτές αντιστοιχούν σε 36 «γόνιμες» διδακτικά εβδομάδες και τα Ωρολόγια Προγράμματα, που συντάσσονται με βάση τα Α.Π.Σ. των γνωστικών αντικειμένων, εκχωρούν 1 ώρα διδασκαλίας της ΘΑΓ ανά εβδομάδα για τα ΕΑΕΠ . Σύμφωνα με αυτή τη δέσμευση του διδακτικού χρόνου [1 ώρα διδασκαλίας (45΄) ανά εβδομάδα] και το περιεχόμενο του βιβλίου του μαθητή, που συγκροτείται από 16 ζώνες – κεφάλαια για κάθε τάξη, δεν υφίσταται ζήτημα ανεπάρκειας χρόνου για την προσπέλαση της ύλης. Αυτό ισχύει ακόμα και αν υπολογίσουμε ότι διδάσκεται το μάθημα 1 ώρα ανά δεκαπενθήμερο, όπως στα κλασικά σχολεία . Ένα ζήτημα χρόνου που θα μπορούσε να προκύψει , είναι αυτό από τη διάσταση μεταξύ αριθμού δραστηριοτήτων προς υλοποίηση και διαθέσιμου χρόνου με βάση την ώρα μέσα στο ημερήσιο πρόγραμμα που θα διδαχτεί η ΘΑΓ , αφού ο χρόνος διδασκαλίας , που διατίθεται πχ για την 1^η ή 2^η ώρα δεν είναι ο ίδιος με εκείνον της 5^{ης} ή της 6^{ης}2 . Το πρόβλημα βέβαια αντιμετωπίζεται, αν ο καθορισμένος χρόνος για την υλοποίηση κάθε προτεινόμενης δραστηριότητας (5΄, 10΄,...) λάβει χαρακτήρα ενδεικτικό και δεν απαιτηθεί η εξαντλητική προσέγγιση της .

4. Υπάρχει αντιστοιχία στα περιεχόμενα διδασκαλίας, έτσι όπως ορίζονται στο Ν.Π.Σ., με το σχολικό εγχειρίδιο;

4.1. Η κατανόηση περιεχομένου

Τα περιεχόμενα διδασκαλίας (έτσι όπως ορίζονται στο Ν.Π.Σ.), δηλαδή η κατάλληλα επεξεργασμένη γνώση και οι δεξιότητες που πρέπει να διδαχθεί, μέσω του βιβλίου ο μαθητής , η οποία στην ελληνική βιβλιογραφία αποδίδεται με τον όρο «σχολική γνώση», πέραν των παιδαγωγικών «περιορισμών» στο επίπεδο το ηθικό , το ιδεολογικό, το αισθητικό κ.α., θα πρέπει κατά τη διδακτική της μεταφορά , όπως αυτή διεκπεραιώνεται μέσω του βιβλίου , να είναι ευπρόσιτη , κατανοητή αφομοιώσιμη. Αναφορικά με την κατανόηση και πρόσληψη σύμφωνα με αποτελέσματα δοκιμασίας³ μικρής κλίμακας, σχετικής με την κατανόηση κειμένου στην οποία υποβλήθηκαν μαθητές Ε΄ και Στ΄ τριών σχολείων του κέντρου της Αθήνας, διαπιστώνεται ότι τα παιδιά συναντούν δυσκολίες στην κατανόηση γιατί θεωρούν αρκετές λέξεις/έννοιες δυσνόητες .

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις εξής : *θεατρικές έννοιες -κατηγορίες δραστηριοτήτων - αυτοσχεδιάζουμε⁴ –επινοούμε – διαφοροποιούμε - ανάλογα με τις συνθήκες, καλλιτεχνική δημιουργία , ορίζει* , οι περισσότερες εκ των οποίων είναι αφηρημένες

² Η 5η και 6η διδακτική ώρα στα ΕΑΕΠ είναι σαραντάλεπτες, ενώ η 7η ώρα 35λεπτη.

³ Η δοκιμασία βασίστηκε στο μικροεπίπεδο με μονάδα ανάλυσης το κείμενο της σελίδας 8 που είναι περιεκτικό σε λέξεις αντιπροσωπευτικές του μαθήματος και διαχέονται σε όλο το περιεχόμενό του.

⁴ Οι υπογραμμισμένες παρουσιάζουν υψηλότατο βαθμό δυσκολίας και στις δύο τάξεις (Ε΄ , Στ΄)

έννοιες αναντιστοιχίες⁵ προς την αντιληπτική ικανότητα της ηλικίας των συγκεκριμένων μαθητών και μάλιστα χρησιμοποιούνται συχνά με μεταφορικό τρόπο. Ακόμη και η χρήση συγκεκριμένων εννοιών, όπως η έννοια «ζώνη» χρησιμοποιείται με τρόπο που προκαλεί σύγχυση κατανόησης στους μαθητές και απαιτεί την παρέμβαση του δασκάλου για να εξηγηθεί. Τέλος το κείμενο φαίνεται να κατανοήθηκε από σχεδόν το ένα τρίτο του συνόλου των μαθητών .

4.2.Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση

Η συγγραφή των «διδακτικών βιβλίων» θα πρέπει να γίνεται με γνώμονα την προσέγγιση θεμελιωδών εννοιών τόσο σε επίπεδο κειμένου όσο και σε επίπεδο δραστηριοτήτων ,ενώ η διάχυση αυτών των διαθεματικών εννοιών στο περιεχόμενο των εγχειριδίων προϋποθέτει, την επισήμανση από τον συγγραφέα/φείς, εννοιών αυτής της μορφής σε συγκεκριμένες διδακτικές ενότητες και την οριζόντια διασύνδεσή τους (ΥΠΑΠΘ- ΠΙ, ΦΕΚ τχ.Β΄αρ.φύλ. 304/13-3-2003 σελ.:4368-4369) . Ύστερα από την αναδίφηση στο περιεχόμενο του βιβλίου, θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες (μακρο-έννοιες), κοινές σε πολλές επιστήμες όπως : **σύστημα, μεταβολή, αλληλεπίδραση, ομοιότητα-διαφορά, επικοινωνία, πολιτισμός, άτομο - σύνολο, χώρος – χρόνος**, που μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως κρίκοι για να γίνουν ευκολότερα οι απαιτούμενες συσχετίσεις, προεκτάσεις και διασυνδέσεις διαφορετικών επιστημονικών γνώσεων, απουσιάζουν (βλπ.: πίνακα , 1) . Και κάποιες από αυτές που φαίνεται να απαντώνται στο περιεχόμενο (επικοινωνία , μεταβολή) λειτουργούν όχι με διαθεματική διάσταση και πρακτική δικτύωσης, αλλά ως έννοιες / λέξεις που τονίζουν τη διακριτότητα της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου . Για τη διαθεματικότητα άλλωστε γίνεται αναφορά στο ΝΠΣ μόνο σε δραστηριότητες, οι οποίες οριοθετούνται *μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων και των μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης (π.χ. μουσικο-θεατρική παράσταση, εικαστικό, μουσικό δρώμενο)*. Η ευκαιρία αυτή αξιοποιείται, στο εγχειρίδιο επωφελώς, και με τρόπο , όπου φαίνεται να ευνοείται η διεξαγωγή διαλόγου μεταξύ των τεχνών . Σύμφωνα με τα παραπάνω δεν φαίνεται να προβάλλεται η «παράμετρος της διαθεματικότητας» στη σχολική πράξη αρκούντως, σχεδιασμένα και με όλες τις προδιαγραφές της, παρόλο που η πρόσφατη μεταρρύθμιση με τον εκσυγχρονισμό του περιεχομένου σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, καθιέρωσε τη διαθεματική προσέγγιση στη σχολική γνώση ως καινοτόμο στοιχείο , που βρίσκεται σε συμφωνία με τις σύγχρονες επιστημολογικές, ψυχολογικές και διδακτικές θεωρίες.

Πίνακας: 1

Εμφάνιση θεμελιωδών

διαθεματικών εννοιών στο βιβλίο

Μάθημα ΘΑΓ	Ε	ΣΤ
Αλληλεπίδραση	0	0
Άτομο - Σύνολο	0	2
Επικοινωνία	1	4
	0	

⁵Σύμφωνα με την κατάταξη σε στάδια ανάπτυξης του Πιαζέ, στα παιδιά από 6 έως τα 12 ετών, εμφανίζονται ελλείμματα που αφορούν την αφηρημένη σκέψη . Αυτό θα μπορούσε να ισχύσει ως μια όψη αιτιολόγησης του φαινομένου που παρατηρήθηκε . Μια δεύτερη μια όψη αιτιολόγησης θα μπορούσε να εδράζεται στο φαινόμενο της διπλής ημιγλωσσίας («doppelte Halbsprachigkeit») καθότι το 75% των μαθητών που συμμετείχαν στη δοκιμασία ήταν αλλοδαποί .

Μεταβολή	2	0
Ομοιότητα - Διαφορά	0	2
Πολιτισμός	0	0
Σύστημα	0	0
Χώρος :130 ⁶ – Χρόνος :1 αναφορά στη διάρκεια		

5. Υπάρχει αρμονία ανάμεσα στις διδακτικές μεθόδους (π.χ. βιωματικές προσεγγίσεις, ομαδοσυνεργατικές, ενεργητικές τεχνικές,...) που προτείνει το ΝΠΣ και στις πρακτικές που εφαρμόζονται στην τάξη με οδηγό το βιβλίο του μαθητή;

Η αναφορά στη στήλη του ΝΠΣ : «**μεθοδολογικές επισημάνσεις**» : στην ομαδοσυνεργατική εργασία, στο παιχνίδι, στην εξερεύνησης του σώματος και των αισθήσεων, στη γνωριμία με το σώμα μέσα από τους άλλους, κ.α. αξιοποιείται στο βιβλίο με τον καλύτερο δυνατό τρόπο .

Η εφαρμογή της λειτουργίας του κύκλου δημιουργεί μια βιωματική συνθήκη μάθησης . Η διάταξη σε κύκλο ενθαρρύνει τη συμμετοχή όλων των μαθητών στην ανάπτυξη εμπειρίας και γνώσης , ευνοεί την εργασία σε ομάδες , η οποία προωθείται, μέσω δραστηριοτήτων απευθυνόμενων στη νόηση και στη μάθηση, με τρόπο που αναπτύσσεται η διερευνητική δεξιότητα των παιδιών και μέσω αυτής η φαντασία και η αποκαλυπτική μάθηση (διαδικασία ανακάλυψης Μυστικού του Παιχνιδιού) . Η ομαδική εργασία φαίνεται να πραγματώνεται κατά τρόπον , που συμβάλλει στην διαμόρφωση ισότητας ευκαιριών, καθώς επιτρέπει σε διαφορετικούς μαθητές να εμπλέκονται όλοι ισότιμα στα ίδια θέματα, χωρίς καμία διάκριση (κατανομή ρόλων που αίρουν στερεότυπα).

Αν εκλάβει κανείς τη διεξαγωγή της προβλεπόμενης στα εγχειρίδια συζήτησης, και ως μια διαδικασία αναστοχασμού πάνω σε ό,τι βιώθηκε στην ομάδα , αναδεικνύεται το βιβλίο του μαθητή ,ως προς το συγκεκριμένο κριτήριο ,σε συνεξάρτησης με το ΝΠΣ, ως αποτελεσματικό μέσον μάθησης με εκπαιδευτικό και επιστημονικό κύρος .

6. Υπάρχει συνάφεια μεταξύ των δραστηριοτήτων που εμπεριέχονται στο σχολικό εγχειρίδιο και της στοχοθεσίας η οποία αναφέρεται στο Ν.Π.Σ. , ώστε να επιτυγχάνονται απρόσκοπτα οι σκοποί και οι στόχοι του μαθήματος της Θεατρικής Αγωγής;

Αν θεωρηθεί ως επιδιωκόμενος στόχος η πρόταση με την παρακάτω διατύπωση: *Να γνωρίσει⁷ τον κόσμο του Θεάτρου και του Θεάματος με τα επιμέρους είδη και μορφές της*, τότε ο στόχος αυτός , δεν φαίνεται να υλοποιείται διεξοδικά , αφού δεν ασκούνται , μέσω των δραστηριοτήτων του βιβλίου, οι μαθητές σε όλο το φάσμα των όσων προβλέπονται . Με τις δραστηριότητες προσεγγίζονται μόνο : το αρχαίο ελληνικό και σύγχρονο θέατρο, η Κομμέντια ντελ άρτε (Commedia dell arte) , τα λαϊκά δρώμενα και το κουκλοθέατρο.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τη στοχοθεσία του Ν.Π.Σ., εμπλέκονται τα παιδιά στη μιμική δράση και στον αυτοσχεδιασμό , ενώ εισάγονται προοδευτικά στην

⁶ Απλά αναφέρεται (σελ.,36) ότι ως έννοια είναι βασική στη Φυσική στα Μαθηματικά και στη Γεωγραφία .

⁷ Με το ρήμα γνωρίζω, όπως και με τα : μαθαίνω, κατανοώ ,καταλαβαίνω , εισάγονται σκοποί. Οι στόχοι εισάγονται με ενεργητικά ρήματα που εκφράζουν μετρήσιμες ενέργειες και ο καθένας δεν θα πρέπει να εμπερικλείει πολλά ερωτήματα .

υποκριτική.

Η διάκριση μεταξύ θεατρικού παιχνιδιού και θεατρικής παράστασης (στόχος Νο:3) δεν φαίνεται να είναι απόλυτα ευκρινής. Μια ριτή διατύπωση της μεταξύ τους διαφοράς θα συνέβαλε στην ευόδωση του στόχου.

Οι διδακτικές δραστηριότητες των Ζωνών : 9 έως 14 (σελ. : 57- 80) με τις τεχνικές διεκπεραίωσης που χρησιμοποιούν, ικανοποιούν τις απαιτήσεις που προβλέπονται από τους στόχους Νο : 3, 4, 5 του Ν.Π.Σ. . Σε αυτό παίζει καταλυτικό ρόλο και ο ανακεφαλαιωτικός χαρακτήρας της Ζώνης :15Ε , το περιεχόμενο της οποίας σε συνδυασμό με την ύλη της ΣΤ τάξης, αναπαριστώντας το θεατρικό αισθητικό σύμπαν μιας παράστασης προκαλεί τον ανάλογο εγγραμματοισμό στους μαθητές. Τέλος ο στόχος Νο:9 του Ν.Π.Σ για να βρει ανταπόκριση στη σχολική πραγματικότητα , είναι απαραίτητος ο ψηφιακός εμπλουτισμός του εγχειριδίου . Αυτό γνωρίζοντας ότι μέχρι τέλους του 2015 η εν χρήσει τεχνολογία των σχολείων θα έχει παραμερίσει το σχολικό βιβλίο (<http://www.nmc.org/pdf/2012-horizon-report-K12.pdf>) .

7.Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που προτείνονται στο βιβλίο του μαθητή, διακρίνονται από τον κατάλληλο βαθμό πρακτικής υλοποίησης, ώστε να είναι εφικτός ο μετασχηματισμός των στόχων του Ν.Π.Σ. σε διδακτική πρακτική;

Στο επίπεδο της πρακτικής υλοποίησης συμβάλλει το γεγονός ότι οι διδακτικές δραστηριότητες ανταποκρίνονται στις ικανότητες (γνωστικό και συναισθηματικό επίπεδο ανάπτυξης) , στα διαφέροντα των μαθητών και το ότι στη βάση τους βρίσκεται το παιχνίδι. Η ανταπόκριση του περιεχομένου τους στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών συντελείται ενόσω απευθύνονται στη δημιουργική φαντασία και στη λεπτή κινητικότητα των παιδιών (κίνηση σώματος και έκφραση προσώπου) . Η ενεργοποίηση τεσσάρων διαφορετικών περιοχών : σώματος, φαντασίας, μεταμορφώσεων και μαγικού κόσμου δεν δημιουργεί συνθήκες ρουτίνας αλλά κίνητρα συμμετοχής , που ενισχύεται μέσω της ανάληψης ποικίλων ρόλων από τους μαθητές .

8.Γενικές Επισημάνσεις

- Η θέση του Θέατρο Σκιών στη σύγχρονη εποχή δεν δικαιολογεί την τόσο ισχνή παρουσία του στο αξιολογούμενο βιβλίο . Η πλειοτροπική εκπαιδευτική του διάστασης επιτρέπει μεγάλη τυπολογία εφαρμογών και μένει αναξιοποίητη .

- Θεωρώ πως το Ν.Π.Σ. πάνω στο οποίο βασίστηκε η αξιολόγηση αυτή, χρήζει επανεξέτασης σε διάφορες πτυχές του . Όπως για παράδειγμα στη **διατύπωση των στόχων** :

Στόχος Νο:3 , όπως **είναι διατυπωμένος** στο ΝΠΣ :

Να μπορεί να κατανοεί τη φύση του δραματικού κειμένου από το λογοτεχνικό, τις διαφορές του από το λογοτεχνικό και τους τρόπους με τους οποίους ένα λογοτεχνικό κείμενο μετατρέπεται σε θεατρικό (4 δίωρα) .

Στόχος Νο:3 , όπως **προτείνεται να διατυπωθεί** :

Να αποκτήσει την ικανότητα : **να διακρίνει** το δραματικό κείμενο από το λογοτεχνικό, **να ορίζει** τις διαφορές τους και **να γρησιμοποιεί** τρόπους με τους οποίους ένα λογοτεχνικό κείμενο μετατρέπεται σε θεατρικό.

Βιβλιογραφία

- Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2003) Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2004) Πραγματολογικά Κείμενα στα Διδακτικά Εγχειρίδια: Κειμενογλωσσολογικές Προδιαγραφές και Διδακτικές Συνεπαγωγές, *Νέα Παιδεία*, 111: 26-48.
- Πατσάλης Χρίστος (2014) : Ψυχοπαιδαγωγικές-Εκπαιδευτικές όψεις του Θεάτρου Σκιών, Αθήνα.
- Πατσάλης Χρίστος (1998) : Θέατρο Σκιών και κουκλοθέατρο στο Σχολείο, Μαρούσι.
- Χτζηγεωργίου Γ. : Γνώθι το Curriculoum, εκδ.: Ατραπός
- Manuel de Queiroz , J. (2000) Το σχολείο και οι κοινωνιολογίες του Αθήνα , Gutenberg , μετάφραση: Ιφιγένεια Χριστοδούλου, Γιώργος Σταμέλος